

Streng winter en koud, nat voorjaar bezorgden vele kieviten een ongestoorde broedperiode in 1979

Zoals bekend vallen vele kievitenlegsels ten offer aan agrarische werkzaamheden, die als regel in maart van start gaan en verder in april en mei voortgang vinden. Zodra er voldoende gras is, komt ook het vee in de weide en menig legsel wordt dan vertrappt. In 1979 hadden de agrarische werkzaamheden beduidend minder invloed op het broeden, omdat de toestand op de terreinen het het abnormaal slechte weer de boeren parten speelden. De vorst zat diep in de grond, het sneeuwdek smolt maar langzaam weg, de weilanden bleven nog wekenlang drassig, het gras had een geelachtige tint en het waterpeil in sloten en waterlopen bleef abnormaal hoog tot in mei. De overvloedige voorjaarsregens bevorderden deze voor de boeren zo ongunstige werksituatie.

Blijkens mijn informatie lieten de kieviten zich in het algemeen niet van de wijs brengen door het koude en vochtige weer en keerden zij normaal naar hun broedterreinen terug. Zij werden op vele plaatsen al gesignaleerd in terreinen, die nog voor het overgrote deel met sneeuw waren bedekt. Zo zagen wij in de besneeuwde weilanden bij Halfweg reeds groepjes kieviten in de luwte van de dijk fourageren op de schaarse sneeuwvrije plekken. Volgens de Friese Vogelwachten kan dan ook niet gesproken worden van een late start van het broedseizoen 1979, maar de eieruitkomst was beduidend groter dan andere jaren, hetgeen wij op de Waddeneilanden zelf hebben kunnen constateren. In vele percelen werd een opvallend aantal uitgelopen jongen geconstateerd in de tweede helft van mei, terwijl het boerenwerk nog steeds met grote vertraging te kampen had. De grasgroei was onvoldoende, de aanvoer naar de grasdrogerijen stagneerde, de grasoogst dreigde te mislukken (Leeuwarder Courant, 6 juni 1979). Het vee kwam weken later dan gewoonlijk in de weide en het maaien viel als regel twee tot drie weken later dan in normale jaren. Peetsma, Hoofd van het Friese Veldwerk, bleek in juni optimistisch over dit broedseizoen: op Ameland werden door twee ringers ongeveer het dubbele aantal jonge kieften geringd dan in andere jaren.

Hoe drassig en moerassig vele anders droge terreinen wel waren, bleek uit het broeden van enkele paren kieviten in normaliter droge, ongeschikte duinvalleien, terwijl een paartje bruine kiekendieven een territorium had gekozen in een grote duinvallei, die nu dichter begroeid was en waar deze vogels in jaren niet meer waren gesignaleerd. Door een overvloed aan hemelwater hadden deze anders droge duinen een weelderige vegetatie, met een rijker insectenleven en gaven dus de broedvogels meer voedselkansen. De ringers konden overigens de jonge kieviten gemakkelijker lokaliseren dan in andere jaren, omdat onder normale omstandigheden de oudervogels hun kroost vrij snel leiden naar de vochtige greppels rondom de weilanden, waar onkruid meestal welig tiert en dus meer insecten te vinden zijn. Maar nu, dankzij de overvloedige regenval en gesmolten sneeuw, stonden deze slootjes en greppels vol water, zodat de jongen op de weilanden bleven fourageren en dus gemakkelijker met de kijker konden worden opgespoord.

Uit gedane waarnemingen is globaal bekend, dat zowat de helft van alle weidevogellegsels ten offer valt aan agrarische werkzaamheden (mesten, maaien, rollen, slepen, enz.). Vele Friese Vogelwachten werken derhalve met stokken, die bij de nesten worden geplaatst, opdat de boer en zijn personeel om deze legsels heen kunnen rijden. Op Ameland bijvoorbeeld werden ook in april 1979 enkele honderden stokken bij nesten geplaatst door de leden van de beide Vogelwachten, maar achteraf gezien was deze beschermingsmethode niet eens noodzakelijk, omdat geen machine of tractor in de drassige weilanden kon rijden. De stokken bij de nesten konden in vele gevallen al vroeg worden verwijderd, omdat de jongen reeds waren uitgelopen vóór de komst van het agrarisch machinepark. Een ongestoorde broedperiode dus, dankzij de abnormale waterstand, hetgeen eigenlijk de praktijkkennis van de Friese Vogelwachten nogmaals bevestigt: een van de hoofdoorzaken van de achteruitgang van onze weidevogels is gelegen in de verlaging van het waterpeil met vaak een halve meter, zodat de wortels van het gras dieper naar dit grondwaterpeil groeien en de bodemdieren zich ook dieper in de grond ophouden. Minder voedselkansen dus en een dichtere grasgroei, hetgeen de kievit onwelgevallig is. Deze zgn. diepte-ontwatering wordt tegenwoordig alom toegepast en stelt men aan weidevogelkenners de vraag, hoe de stand van de broedvogels kan worden verbeterd, dan is meestal het antwoord: "Verhoog het waterpeil weer tot het niveau van vroeger en wij krijgen een betere vogelstand".

Welnu, voorjaar 1979 heeft de natuur de door de boeren gewenste diepte-ontwatering door bevroren grond, smeltend ijs en sneeuwdek en daarna overvloedige regen op haar eigen wijze gecorrigeerd. Een overdadig vochtig en drassig milieu was het gevolg, nadelig voor de boeren, maar de weidevogels ten voordeél. Bewijzen hiervoor waren ook in de omgeving van Amsterdam te vinden, waar bijv. de Osdorper Polder een grote dichtheid aan weidevogels vertoonde. Deze graslanden worden niet meer intensief geëxploiteerd, zij behoren tot de vrij slordig beheerde randgebieden, hobbelig en ongelijk terrein met ondiepten en kuilen. Kale plekken gras wisselen af met hoge pollens, ideaal broedterrein voor zowel kievit als grutto. In deze percelen waren de nesten op primitieve wijze gemerkt met houten stokjes en ik kon dus circa 25 nesten tellen in deze betrekkelijk kleine polder. Het was er zo drassig, dat zelfs meerkoeten jun nesten midden op het land bounden in met water gevulde kuilen. Een ander vochtig milieu voor weidevogels onstond naast een oud kerkhof op de Spaarndammerdijk, waar een paar weilanden werden ingesloten door zandlichamen, het begin van de nieuwe spoorlijnen langs Sloterdijk. De druk van de zanddijken perste het grondwater omhoog en ook hier - op deze kleine oppervlakte - maar liefst drie paren kieviten met jongen. Gemakkelijk vast te stellen omdat er in de buurt voortdurend torenvalken actief waren, die dan heftig door de kieviten werden achtervolgd. Zichtbare bewijzen voor de stelling: vochtige, drassige landerijen geven een betere weidevogelstand. Dit waren wat 'losse waarnemingen' over de invloed van de strenge winter en het te koude, te natte voorjaar 1979 op het broedseizoen van weidevogels. Gelijkssoortige waarnemingen worden in detail beschreven in een aantal verslagen van regionale vogelwachten, bijvoorbeeld:

Maandblad De Pieper, Bovenkarspel, no. 1/2 1980, p. 7-8;

Jaarverslag Vogelwacht Franeker over 1979;

Jaarverslag 1979 Bond van Friese Vogelbeschermingswachten (secretaris-buitendienst:

R.R. Elzinga, Leeuwarden, Europaplein 25H);

Jaarverslag Vogelwacht Grouw over 1979.

In Friesland zit men overigens niet stil in experimenten met weidevogelbescherming; tot slot nog een paar opmerkingen hierover. Bij Leeuwarden werd dit jaar door enkele boeren onder wetenschappelijk toezicht geëxperimenteerd met een speciale voorziening aan de maaimachine, een lange metalen buis met sleepkettingen die door het gras slepen. Als er een strook gras wordt gemaaid, brengen deze kettingen de aangrenzende grashalmen in beweging, waardoor broedende vogels worden opgeschrikt en de nesten kunnen worden opgespoord en bij de volgende maairoonde gespaard. Men heeft vastgesteld, dat bij het plaatsen van stokken bij de nesten soms de aandacht wordt getrokken van meeuwen en kraaien, die op deze merktekens afkomen en het nest plunderen. Maar een schuin boven het nest geplaatste stok schrikt deze predatoren vermoedelijk af, zo is tenminste de eerste indruk. Verder duren de proeven voort om gruttojongen te sparen in het hoge gras van het hooiland gedurende de maaiwerkzaamheden, waarbij men enkele dagen vóór het maaien een aantal plasticzakken laat wapperen in de hoeken van het perceel. Het geluid hiervan is dusdanig hinderlijk voor de oudervogels, dat deze hun jongen tijdig naar aangrenzende percelen weten te leiden. Deze ervaringen zijn ook gedeeltelijk verwerkt in een brochure, die in de provincie Drenthe is gepubliceerd door het Provinciaal Bestuur en onder de boeren is verspreid, waarbij men hoopt, dat Friese praktijken meen naar buiten bekend raakt. Een positieve bijdrage hiertoe werd overigens gegeven door Drs. J. Fokkema op het Weidevogelsymposium van Vogelbescherming, die belangstellenden uit andere provincies uitnodigde in het voorjaar 1980 het beschermingswerk van de Friese Vogelwachten te komen bestuderen.

Zoals wellicht bekend, wordt er al jaren gepleit voor een handelsverbod in kievitseieren door Vogelbescherming, Het Vogeljaar, de Friese Bond van Vogelbeschermingswachten, Kritisch Faunabeheer enz. In 1979 kwam er geen definitief verbod, in 1980 is dit wel aangekondigd (zie ook Knipselkrant) maar het is er nog niet! Het zal worden verboden kievitseieren te verhandelen en te exporteren zodra de vernieuwde Vogelwet 1936 door het Parlement zal zijn goedgekeurd. Wanneer deze goedkeuring zal komen, is nog onbekend: in 1980, 1981 of 1982.....??

H. Kamp

Burg. Hogguerstraat 271
Amsterdam-Slotermeer.